

Örgütsel Ekoloji Kuramı Açısından Türkiye'deki Kamu Radyoları ve Özel Radyoların Analizi

UĞUR KESKİN
GÜZİN KIYIK KICIR

Öz

Dinleyicilere ulaşmaya başladığı ilk günden itibaren radyo, tüm dünyada kendi hedef kitlesini oluşturabilmiş bir platform olma özelliğindedir. Bu yönüyle radyo yayıncılığı; müziğin, etkili söz söyleme tekniklerinin ve haberlerin kitlelere ulaştırılmasında ön plana çıkmıştır. Dünya genelinde radyo yayınları anımsalılık, erişim kolaylığı, maliyet ve güvenilirlik gibi avantajlara sahip bulunmaktadır. Söz konusu avantajlar sayesinde radyo yayıncılığı, dinleyicilerin öncelikli tercihleri arasında yer almaktadır. Örgüt ekolojisi kuramı; doğadaki canlı varlıkların seçilimi ve hayatta kalması gibi örgütlerinde benzer işleyişe sahip olduğu düşüncesini kabul etmektedir. Aynı zamanda çevrenin, örgütler üzerindeki etkisini çeşitli unsurlar üzerinden sorgulayan bir bakış açısına sahiptir. Bu makalede, örgütsel ekoloji kuramı bağlamında Türkiye'deki radyo yayıncılığı alanında faaliyet gösteren kamu radyolarının ve özel radyoların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle literatür incelemesi yapılarak araştırma soruları oluşturulmuştur. Örgütsel ekoloji kuramında yer alan örgütsel doğum, yaşam süresi, ölüm ve hedef kitle gibi temel kavramlar, radyo yayıncılığı üzerinden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu sayede radyo yayıncılığı alanına ilişkin, teknik anlatımların ötesine geçen kuramsal bir çözümleme ortaya konulmaya çalışılırken, aynı zamanda radyo yayıncılığının olası gelecek öngörülerine de değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Radyo Yayıncılığı, Örgütsel Ekoloji Kuramı, Devlet Radyosu, Özel Radyo

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 24.10.2019

Kabul Tarihi: 18.12.2019

ORCID ID:0000-0003-2740-4120 E-mail: ugurkeskin@anadolu.edu.tr

ORCID ID:0000-0002-6042-3422 E-mail: gkiyik@anadolu.edu.tr

Analysis of Public Radio and Private Radio in Turkey in Terms of Organizational Ecology Theory

UĞUR KESKİN
GÜZİN KIYIK KICIR

Abstract

Since the first day it reaches out to the audience, the radio has become a platform that can create its own target audience all over the world. In this respect, radio broadcasting has come to the forefront in conveying music, effective speech techniques and news to the masses. Radio broadcasts around the world have advantages such as instantaneity, ease of access, cost and reliability. Thanks to these advantages, radio broadcasting are among the first choice of listeners. The theory of organizational ecology accepts the idea that institutions such as the selection and survival of living things in nature have similar functions. It also has a perspective that questions the impact of the environment on organizations through various elements. This article is intended to assess the public and private radio stations in Turkey in terms of organizational ecology theory. In the study, first of all, literature questions were examined and research questions were formed. Basic concepts such as organizational birth, life expectancy, death and target audience in organizational ecology theory have been evaluated through radio broadcasting. In this way, while trying to put forward a theoretical analysis on the field of radio broadcasting that goes beyond the technical narratives, the future prospects of radio broadcasting are also mentioned.

Keywords: Radio Broadcasting, Organizational Ecology Theory, Public Radio, Private Radio

Research Paper

Received: 24.10.2019

Accepted: 18.12.2019

ORCID ID:0000-0003-2740-4120 E-mail: ugurkeskin@anadolu.edu.tr

ORCID ID:0000-0002-6042-3422 E-mail: gkiyik@anadolu.edu.tr

1.Giriş

Herakleitos, uyanık olanların ortak bir dünyası varken uyuyanların dünyaları ayrı ayırır demiştir (Rifat, 2012: 65). Radyolarda yayınlanan sanatsal formlar (radyo tiyatrosu, müzik gibi), Herakleitos'un bu görüşünü tersine çevirmeye başlamış, televizyon ve sinema aracılığıyla da bu görüş bütünüyle tersine dönmüştür. Özellikle ün kazanmış düşsel karakterler, uyanık insanları ayrı dünyalara sürükleyebilmektedir (Benjamin, 2015: 50). Yayın çeşitliliği sayesinde radyo, zihinlere doğrudan seslenen ve hayal gücüne hitap eden bir kitle iletişim aracı olduğu için, dinleyicisi ile kişisel bağ kurma olanağına daha fazla sahip bulunmakta, bu yönüyle de her bir bireye özgü deneyimler sunabilmektedir.

Radyo ve televizyon gibi işitsel/görsel yayınlar, yazılı yayınlara kıyasla tarihsel olarak daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, yazılı basın konusunda öne sürülen felsefi görüşleri birebir radyo yayıncılığına uyarlamak mümkün olabilmektedir. Örneğin on dokuzuncu yüzyıl düşünürlerinden Mill'in (2019: 11) etik, temel ilkeler, yayın özgürlüğü konularındaki vurgulamalarını radyo yayıncılığı bağlamında yorumlayabilmek mümkün görünmektedir. Radyo yayıncılığı, çok sayıda bireye ulaşabilmesi bakımından kitlesel bir yayın olma niteliği taşımaktadır. Radyo yayınları, olumlu birçok niteliğe sahip olduğu gibi çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirebilmektedir. Mill tarafından ileri sürülen görüşler, olumsuzlukları gidermeye, olumlu yönleri geliştirmeye yönelik olduğu için Fromm'un (2018: 51) görüşleriyle örtüşmektedir. Zira Fromm; radyo, televizyon ve kitap gibi yazılı/görsel yayınları ilaç kullanımına benzetmektedir. Yararlı birçok yönleri olduğu gibi olası zararlı yan etkileri de ortaya çıkabilmektedir.

Örgüt kuramları arasında yer alan örgütsel ekoloji kuramı, örgütlerin yaşamlarını sürdürülebilir kılabilmelerinin, dışsal çevre faktörlerinin belirleyici etkilerine karşı koyabilmelerine bağlı olduğunu öne sürmektedir. Doğadaki organizmaların çevresi, diğer organizmalardan, örgütlerin çevreleri de diğer örgütlerden oluşmaktadır. Bu gerçekten hareketle, örgütlerin ekosistem içinde bütünsel bir düzeyde kavranabileceği anlayışına ulaşılmaktadır. Michael Hannan ve John Freeman 1977 yılında bu kuramı oluşturmuş ve Darwin'den önceki biyologlar tarafından ortaya konan ancak Darwin tarafından yeniden yorumlanan görüşleri örgütlere uyarlamışlardır (Saruhan ve Yıldız, 2013, 203).

Örgütsel ekoloji kuramı, radyo yayıncılığı alanındaki örgütlerin işleyiş ve yaşam döngülerine ilişkin anlamlı veriler sunma ve açıklama getirebilmesi bakımından belirgin bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla bu makale, Türkiye'deki radyo yayıncılığı alanında faaliyet gösteren kamu radyolarını ve özel radyoları, örgütsel ekoloji kuramı kapsamında ele almaktadır. Çalışmada, kuramsal çerçevede açıklanan kav-

ramların radyo yayıncılığı sektörüne dönük yansımaları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, radyo yayıncılığı sektöründe yer alan örgütlerin geliştirdikleri çevresel uyum mekanizmaları, demografik yapılanmaları ve yaşadıkları sorunlar ekseninde değerlendirmeler yapılmıştır.

“Radyo ulusun sesidir” diyen Adorno (2012: 97) radyo yayıncılığının önemini vurgulamaktadır. Söz konusu önemden hareketle yapılandırılan bu makalede, örgütsel ekoloji kuramının, popülasyonlara (örgütün yakın çevresi, iş çevresi, sektörel çevre) ilişkin açıklama mekanizmaları üzerinde durulmuş, daha sonra ise bu kuramın, radyo yayıncılığının gerçekliklerini yansıtabilme olanağı tartışmaya konu edilmiştir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Milattan önce üç yüz dolaylarında yaşayan Öklid, Elementler adlı kitabına bir dizi önerme ile başlamış, bu temellere dayanarak çok sayıda teorem ortaya koymuştur. Önerme, mantıksal doğruları dile getirmekte ve üzerine inşa edilen iddialara temel teşkil etmektedir (Verma, 2018: 11-12). Öklid’in tümdengelim yaklaşımı; bilim insanlarını açık olduklarını düşündükleri şeyleri ispatlamaya iten bir bakış açısına sahip bulunmaktadır. Tümdengelimsel bu mantık aynı zamanda, yasaları kavrayışlı bir biçimde göstermeye, onlar arasındaki mantıksal bağları sergilemeye de hizmet etmektedir. Tümdengelim yaklaşımına uygun bir biçimde kaleme alınan bu makale, örgütsel ekoloji kuramı ekseninde ve sektör incelemesi üzerinden kuramsal tartışmaların gerçekleştirildiği bir inceleme tasarımıyla yapılandırılmıştır. Makalenin yazım sürecinde yapılan literatür taramasında konu ile doğrudan ilişkili kaynaklara rastlanmamış olması ise çalışmanın özgünlüğünü destekleyen bir unsur olma niteliği taşımaktadır.

Bu makalede nitel araştırma içinde yer alan bir desen türü olan “durum çalışması” kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (durum) hakkında çoklu bilgi kaynakları (görsel-işitsel materyal, doküman ve raporlar gibi) aracılığıyla bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu bir yaklaşımdır (Creswell, 2018: 97). Makalede, örgütsel ekoloji kuramının genel bakış açısı doğrultusunda aktarma, açıklama, örnekleme ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Makalede, örgütsel ekoloji kuramının, genel anlamda radyo yayıncılığı, özelde ise Türkiye’deki radyo yayıncılığı üzerinden açıklama mekanizmaları sayesinde kamu-özel ayrımı ile kapsayıcı ve kuşatıcı bir biçimde ele alınabileceği varsayımında bulunulmuştur. Türkiye radyo yayıncılığının deneyimlemiş olduğu geçmiş dönem realiteleri ve gelecek öngörülerini bakımından öne sürülen görüşler, bu makale aracılığıyla bilimsel kuram bağlamında temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu makalede

ortaya konulan radyo yayıncılığının yaşamsal yönlerini kuramsal izahlar yardımıyla açıklama çabası, bilimsel çalışmaların genel kıstası olan “gerçekliğe ne ölçüde yaklaşılabildiği” hususunda katkı sağlamayı hedeflemektedir. Makalenin hedefi ve varsayımından yola çıkılarak aşağıdaki önermeleri ifade etmek mümkün görünmektedir.

Birinci Önerme: Yayıncılık alanında ortaya çıkan gelişmeler, bu alanda faaliyet gösteren örgütlerin işleyişine yansımaya karşılık, söz konusu yansımaların örgüt kuramları kapsamında ve bilimsel bir bakış açısına uygun olarak ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

İkinci Önerme: İletişim bilimlerinin çalışma alanına giren radyo yayıncılığının, örgütsel ekoloji kuramı kapsamında ele alınması sayesinde özgün değerlendirmeler ortaya çıkararak sektörel anlamda fotoğrafik bir görüşün (durum tespiti) sağlanabilmesi olası görünmektedir.

Bu iki önermeye göre radyo yayıncılığı sektöründeki her bir radyo kanalının benimsediği yayın anlayışı, söz konusu sektörün öz niteliklerini gözler önüne seren bir gösterge niteliği taşımaktadır. Radyo yayıncılığı sektörünün içsel yapısını kurallar, ve normlar gibi unsurlar belirlerken çevresel işleyişi, kurumların yaşamsal döngülerini izah edebilme bakımından örgütsel ekoloji kuramı bir perspektif oluşturmaktadır. Örgütleri, çevresel gerçeklikleri kendi avantajlarına çevirme niyeti taşıyan iradeci aktörler olarak tanımlayabilmek olası iken, aktörün, popülasyon içindeki rolünü çok daha geri plana atan örgütsel ekolojinin yaklaşımına da kulak tıkamamak gerekmektedir. Bu bağlamda örgütlerin kontrol edemediği çevresel faktörlerin varlığının işleyişlere olan olası etkileri de kabul görmektedir. Kurumların yaşamsal döngüleri, çevresel etkiler sonucu ortaya çıkan uyum ve ayıklanma yaklaşımları, yaş sıkıntıları gibi konular bu çalışmada ele alınmaktadır.

Makalenin önermeleri doğrultusunda, aşağıdaki araştırma sorularının yanıtlarını vermek suretiyle amaç yönelimli bir çalışma tasarlanmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları, şu şekilde sıralanmaktadır:

Araştırma Sorusu 1: Türkiye’deki radyo yayıncılığı alanında faaliyet gösteren kurumları kamu-özel ayrımında, örgütsel ekoloji kuramının temel kavramları olan yaşam döngüsü, dış çevre faktörleri ve hitap edilen hedef kitle ekseninde izah edebilmek mümkün müdür?

Araştırma Sorusu 2: Gelecek öngörüsü bakımından Türkiye’deki radyo yayıncılığı sektöründeki örgütlerin olası durumlarını örgütsel ekoloji kuramı bağlamında açıklayabilmek mümkün müdür?

3. Örgütsel Ekoloji Kuramı

Natüralist felsefeyi benimseyen Darwin, çevreye uyum sağlayabilen türlerin yaşamlarını sürdürebildikleri görüşünü ileri sürmüştür. Uyum sağlayabilmeye yönelik değişimin, her zaman isteğe bağlı olmadığını, değişen çevresel şartlara göre zorunluluk haline gelebildiğini savunmuştur (Yeloğlu, 2012: 189-190). Auguste Comte'un pozitivist görüşlerinden etkilenen ve Darwin'in görüşlerini sistemli bir biçime getiren Herbert Spencer, değişimin, eşyanın cevherini teşkil ettiğini ve kâinatta başka cevher arama fikrine veda eden bir düşünüş ortaya koymuştur (Topçu, 2017: 26-27). Spencer'a göre de değişmez ve ezelden beri var olan tabiat kanunlarının olmazsa olmaz sonucu; en yetenekli, tabiata en uyumlu organizmalar, kendilerini durmaksızın geliştirmekte ve hayatta kalma yeteneklerini artırmaktadır (Lafargue, 2018: 31).

1970'li yıllardan itibaren biyoloji, çevrebilim (ekoloji) ve sosyolojik bakış açılarını harmanlayan örgütsel ekoloji kuramı, örgütlerin demografik süreçlerini (yaşam-ölüm döngüsündeki doğal süreçleri) açıklamayı hedefleyen bir anlayışa sahip bulunmaktadır. Bu kuram, örgütlerin çevreleri ile olan ilişkilerini incelerken, örgütsel aktörlerin bilinçli karar vermeleri yerine çevrenin seçiciliğini esas almaktadır (Koçel, 2015: 423). Örgütsel ekoloji kuramı, örgütlerin hayatta kalmalarını adaptasyon ve doğal seçilme gibi mekanizmaları esas alarak açıklamaktadır. Örgütlerin varlıklarını sürdürmeleri, başarılı bir uyum sürecine bağlanırken, sektörden çekilmeleri ise çevresel dinamiklerin, örgütün hayatta kalmasına olanak vermemesiyle açıklanmaktadır.

Örgütsel ekoloji kuramında, örgütlerin demografik yönleri başta olmak üzere, yaşayan bir organizma olarak bütün yaşamsal süreçleri üzerinde durulmaktadır. Örgütlerin yaşam döngülerini sürdürme çabalarını özellikle biyoloji ve çevrebilim alanlarına dayalı olarak çalışmaya konu eden bu kuram, örgütlerin doğum, yaşam, ölüm gibi döngüleri ayrıca hedef kitle ve pazar yapıları gibi unsurları üzerinde değerlendirmeler yapabilmektedir.

Örgütsel ekoloji kuramını oluşturan bütün kavramları bu makalede ele alabilme olanağı bulunmamaktadır. Türkiye'deki radyo yayıncılığına ilişkin hususları açıklayabilme bakımından anlamlı katkı sağlayan ve bu makalenin analizine dönük anlatımlarda yer verilen başlıca kavramlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

3.1. Yaşam Döngüsünün Göstergesi Olarak Örgüt Yaşı

Tıpkı insan ömrü gibi örgütlerin de doğum ve ölüm süreci yaşadığını savunan örgütsel ekoloji kuramı kapsamında örgütsel doğum; yeni bir örgütün kurulması,

birçok örgütün birleşerek yeni bir örgüt oluşturmaları veya mevcut bir örgütün yeni bir pazara girmesi olarak açıklanmaktadır. Örgütsel ölüm ise; başarısız bir örgütün kapatılması, iflas etmesi, bir ulusal örgütün birden fazla örgüt oluşturmak üzere dağılması ya da belirli bir pazarı terk etmesi hali olarak ifade edilmektedir (Bolat vd, 2008).

Örgütsel ekoloji kuramı, örgütlerin yaşı ile örgütün kapanma oranı arasındaki ilişkiyi, kendine özgü bir biçimde ele alarak açıklamaktadır. Örgütler için hayatta kalma durumu, yaş ile ilişkili olarak izah edilmektedir. Genç örgütlerin, yaşlı olanlara göre daha fazla risk altında olduğu kabul edilmektedir (Michael ve Kim, 2005: 116). Ait olunan iş çevresine (sektöre) henüz girmiş bulunan örgütler “yeni/bebek (infant)” olarak ifade edilmektedir. Belirli bir alt eşiği geçen örgütler “ergen” olarak değerlendirilirken, sektörde öncü kabul edilebilecek, görece daha uzun süredir varlığını sürdürmekte olan örgütler ise “yaşlı” olarak değerlendirilmektedir. Yaşam döngüsü içindeki bu üç farklı evrenin de kendine özgü avantaj ve dezavantajlı yönleri bulunmaktadır. Yaşa bağlı olarak ortaya çıkabilecek olası sorunlar; yenilik, ergenlik ve yaşlılık sendromu kavramlarıyla açıklanmaktadır.

Yenilik sendromu: Yeni kurulan işletmelerde tedarikçilerle olan ilişkiler, iş tanımları gibi unsurların tam olarak yerleşmemiş olmasına ilave olarak piyasadaki rekabet ve sermaye gibi bariyerlerden dolayı kuruluş aşamasına özgü çeşitli sorunlar (yenilik sendromu) yaşanabilmektedir.

Ergenlik sendromu: Örgütsel anlamda gündeme gelen bu sorun, örgütlerin yaşlandıkça kuruluşlarında yatırılan kaynakları tüketmelerinden kaynaklanan sıkıntıları ifade etmektedir (Önder, 2013: 89). Gelişmekte olan örgütlerde kurumsallaşma anlamında, örgütün işleyişi ile alakalı düzenlemelerin yapılması ya da işleyiş değişiklikleri gibi problemleri gündeme getirmektedir.

Yaşlılık sendromu: Uzun bir süredir sektörde yer alan örgütlerde, her türlü uyum çabasına karşılık, hantallık ve işlevsel bozukluklar söz konusu olabilmektedir. Uyum sağlama yetisinin, diğer işletmelere göre daha düşük olması ise örgütün varlığını tehdit edebilmekte, daha da ilerleyen süreçte bu adaptasyon yetersizliği, yerini katlaşmaya (ölüme) bırakabilmektedir. İfade edilen bu problemler ise diğer örgütlere kıyasla sektördeki varlığı görece olarak daha eskiye dayanan örgütlerde ortaya çıkan sorunlar (yaşlılık sendromu) olarak belirginleşmektedir.

3.2. Örgüt Dışı Çevresel Faktör Olarak Değişim

Örgüt-çevre ilişkisi kapsamında, örgütlerin değişiminin farklı şekilde ele alınması uyum-seçilim tartışmasının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Lewin ve Volber-

da, 2003). Örgütsel ekoloji kuramına göre örgütler, doğal bir biçimde çevresel anlamdaki küçük ya da büyük değişimlerle karşılaşmakta ve bu değişimlere karşılık verme yetenekleriyle sınanmaktadır.

Küçük ölçekli değişim: Bu tür çevresel değişimler sıklıkla ortaya çıkan, ölçek ve kapsam bakımından görece küçük çaplı değişimleri ifade etmektedir. Bir örgütün mal ya da hizmetlerine olan talepte ortaya çıkan farklılaşma, bu tür değişime örnek olarak gösterilebilir (Önder, 2013: 86). Küçük ölçekli değişimler, örgütlerin uyum sağlamaları bakımından önemli bir sorun teşkil etmemesine karşılık, hedef kitlesi bakımından niş bir alanda faaliyet gösteren örgütler bu tür değişimlerden daha fazla etkilenmektedir.

Büyük ölçekli değişim: Dış çevrede yaşanan politik, ekonomik sosyal, teknolojik ve benzeri kapsamlı gelişmeler, büyük ölçekli değişimleri ifade etmektedir. Birey ve örgütlerin kontrolü dışında gelişen isyan, savaş, kriz ya da doğal afet gibi durumlar, bu tür değişimlere örnek gösterilebilmektedir. Örgütler, deneyimledikleri değişimlere, yapılarını değiştirerek uyum sağlamaya çabalamaktadır. Özellikle büyük çaplı değişimlerin gerekli kıldığı değişiklikleri gerçekleştiremeyen örgütler, kaçınılmaz bir biçimde popülasyondan (sektörden) çekilmeye sürüklenmekte, kapanmaya yüz tutmaktadır.

3.3. Hitap Edilen Hedef Kitle Olarak Kesim Genişliği

Örgütün, kendi etki ve ilgi alanı çerçevesinde erişebildiği kaynakların boyut ve genişliği "kesim genişliği" (niche width) kavramıyla ifade edilmektedir (Öztaş, 2014: 77). Örgütler, hitap etmek istedikleri hedef kitlenin özelliğine bağlı olarak geneli (toplum genelini kapsayan) ya da özeli (niş/kovuk bir alana odaklanan) bir örgütsel strateji benimseyebilmektedir. Niş/dar bir alana odaklanması durumunda, ilgili kesime dönük ürün ya da hizmet üretme olanakları da kısıtlanabilmektedir. Bu durum ise örgütsel faaliyetlerle, kendini idame ettirebilecek gelirleri sağlamayı zora sokabilmektedir (Özen ve Kalemci, 2009: 107).

Kesim genişliği kavramı, her ne kadar örgütsel ekoloji kuramı aracılığıyla çağdaş literatüre girmiş olsa da düşünsel olarak çok daha uzak bir geçmişe dayanmaktadır. Örneğin Schopenhauer, kuramsal ya da felsefi yazılar kaleme alan yazarları bu bağlamda değerlendirmektedir. Schopenhauer'a göre yazarlar çoğunlukla hayatın kendisini değil, fakat hayattan soyutladığı fikirler ileri sürmekte, okurun da kendi düşündüğü kadar düşünmesini talep etmektedir. Bu nedenle de özellikle kuramsal ya da felsefi anlamda derin eserler kaleme alan yazarlar, dar bir okuyucu kesimine hitap edebilmektedir (Schopenhauer, 2008: 15).

4. Radyo Yayıncılığı

Sesin elektromanyetik dalgalar aracılığıyla vericiden alıcıya iletimi prensibiyle çalışan radyonun icadı, birbirini destekleyen birçok buluşun katkısıyla ortaya çıkmıştır. Radyo tekniğinin gelişmesinde James Clerk Maxwell'in çalışmalarıyla başlayan gelişim süreci, Heinrich Hertz, Guglielmo Marconi, Lee de Forest gibi öncül uygulayıcılarla devam etmiştir. Marconi'nin ilk icat ettiği radyodan günümüze gelindiğinde gerek kullanılan erişim olanakları, gerek teknoloji düzeyi ve gerekse altyapı dönüşümü bakımından radyolar, değişim ve uyum gösterme bakımından dikkat çekici bir gelişim ortaya koymuştur. Dünden bugüne varlığını koruyan radyolar, bu yönüyle gelişmeye halen devam eden bir buluş niteliği taşımaktadır.

İlk devamlı radyo yayınları 1920 yılında Amerika'da başlanırken, Avrupa'daki ilk yayınlar 1922 yılında İngiltere ve Fransa'da gerçekleştirilmiştir. 1930'larda Asya ve Afrika'nın kimi ülkeleri dışında hemen hemen her ülkede radyo istasyonları kurulmuştur (Kocabaşoğlu, 1980: 7). Bu süreçte dünyanın birçok bölgesinde radyo, dinleyicisine ulaşmaya başlayarak varlığını güçlendirmeyi sürdürmüştür. Televizyon yayınlarının geç başladığı bazı ülkeler için 1950'li yıllar radyonun altın çağı olarak nitelendirilmektedir (Aziz, 2012: 10).

Türkiye'de ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927'de gerçekleştirilmiştir. 1964'de TRT radyosu yayına başladıktan sonra 1990 yılına kadar devlet eliyle yürütülen bir yayın dönemi yaşanmıştır (Candemir, 1999: 130). Radyo yayıncılığı alanında Türkiye'deki gelişim seyrine bakıldığında 1990 sonrası özel radyoların korsan yayınlarıyla karşılaşmaktadır. Bu dönemde, bazı özel radyoların kapatılması üzerine, söz konusu radyoların tekrar yayına başlaması yönündeki halktan gelen talep ve yürütülen kampanyalar sonucunda yasal mevzuat düzenlemesi 1993 yılında gerçekleştirilmiştir. 10 Temmuz 1993'te anayasanın 133. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: "Radyo ve Televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenerek şartlar çerçevesinde serbesttir" (Cankaya, 1997: 1034). Bu yasa ile birlikte, radyo yayıncılığında özel radyoların da kurulabilmesinin önü açılmıştır. Türkiye'deki radyo yayıncılığı alanında bu gelişme, dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Radyo ve televizyonların kuruluş ve yayınlarını düzenlemek üzere Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) teşkil edilmiştir. RTÜK'ün işleyişine dair 3984 sayılı kanun, 13 Nisan 1994 tarihinde meclis tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Hem devlet, hem de özel girişimin yürüttüğü radyo ve televizyon yayınları kanuni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bu kanunun yürürlüğe girmesindeki öncelikli amaç, radyo ve televizyon yayıncılığındaki karmaşanın, yasal düzenlemeler aracılığıyla giderilmesi olmuştur (Müftüoğlu, 1996: 359).

Türkiye'de radyolar, sermaye yapıları ve kuruluş özelliklerine göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Bu bağlamda devlet radyoları ve özel radyolar, sektörde yayın yürütmektedir. Devlet bünyesinde faaliyet gösteren kurumlar ile özel medya kuruluşları arasında yapı ve işleyiş bakımından farklılıklar söz konusudur (Taşçı vd. 2016). Ülkemizde kamu desteğiyle yayın yürüten devlet radyoları TRT bünyesinde yer almaktadır. Altyapı yeterlilikleri, yayılım avantajı, köklü geçmişi, deneyimi ve zamana adapte olma yeteneğiyle TRT, Türkiye'deki radyo yayıncılığı sektörüne yön veren başat bir aktör olma özelliğine sahip bulunmaktadır.

Özel sektörde radyo yayıncılığı faaliyetlerini yürüten kurumlara bakıldığında ise çeşitlilik göze çarpmaktadır. Gazete ve televizyonların bünyesinde kurulan büyük medya gruplarının radyoları (Radyo D, Show Radyo vb.) sektörde faaliyet gösteren belirli bir grubu teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra bireysel girişimciler ve kuruluşlar tarafından kâr amacıyla kurulan ve yayın gerçekleştiren radyolar (Power FM, Pal Station vb.) bulunmaktadır. Bununla birlikte, kâr amacı gütmeyen vakıf, meslek birlikleri üniversiteler gibi kurumlar tarafından faaliyet yürüten topluluk radyoları da ülkemizdeki yayıncılık sektörü içinde yer alır. Radyoların sahiplik yapılarında son dönemde görülen değişim, yaşanan teknolojik dönüşümle birlikte platform radyolarının varlığını ortaya çıkarmıştır. Çoklu sayıdaki radyo yayınının tek bir platformdan dinleyiciye ulaştırılması prensibiyle çalışan sistem, belirli bir medya grubunun tüm radyolarını ya da birbirinden farklı medya kuruluşlarına ait radyoları aynı çatı altında (karnaval, powerapp, radyonom, radyoland vb.) toplayabilmektedir.

5. Analiz

Örgütsel ekoloji kuramı, evrensel nitelikteki yaklaşımını, yasalara dayalı neden-sonuç ilişkisi üzerinden ve evrimsel bir bakış açısıyla ele alan bir anlayışa sahip bulunmaktadır (Yeloğlu, 2012: 189). Bu yönüyle bakıldığında kuram, determinist (belirlemeci) bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Çıkış noktası bakımından, doğa bilimlerine daha uygun olarak görülebilecek bu anlayış, sosyal bilimler alanında da çeşitli kuramsal izahlarda bulunabilmektedir. Bu makalenin kuramsal kısmında belirtilen boyutlar analiz aşamasında kamu özel ayrımında bu izahları içerirken, sonrasında gelecek öngörüsüyle sektöre dair saptamalar yapılmaktadır.

5.1. Radyo Yayıncılığının Deneyimlediği Yaşam Döngüsü Süreçlerinin Değerlendirilmesi

Her organizma ya da oluşum yeni ortaya çıktığında (doğduğunda) bir karantina aşamasından geçirilmektedir. Yeni üslupların, sanatın halk tarafından beğenilmesi olayının bambaşka bir çehresi bulunmaktadır. Halka mal olmayan şey ile halkın beğenmediği şey arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Yenilik getiren üslup

halka mal oluncaya kadar belirli bir süre geçmektedir. Bu süreç içinde halka mal olduğu söylenememekte fakat beğenilmediği de söylenememektedir (Gasset, 2017: 20). İşte yeni kurulmuş bir radyonun da, örgütsel ekoloji kuramında gençlik sendromu olarak ifade edilen bu kritik eşiği atlatabilmesi gerekmektedir.

Devlet radyolarını TRT bünyesinde birleştiren ülkemizdeki kamu yayıncılığına bakıldığında 1964 yılından bu yana yayınların sürdürüldüğü görülmektedir. Demografik faktörlerden biri olan örgütsel doğum zamanı açısından TRT radyo yayıncılığında 50 yılı geride bırakmıştır. Bu anlamda yenilik ve gençlik sendromlarını atlatan TRT için en büyük risk, büyüklük ve sistemin oturmuş olmasının verdiği olası hantallıklarla baş etme çabasıdır. Ancak günümüzde TRT'nin mevcut sistemine bakıldığında çeşitli uyum stratejileriyle bu süreçleri daha hızlı ve dinamik bir şekilde atlatabildiği görülmektedir. Altyapı ve erişim olanaklarını etkin bir biçimde değerlendiren TRT radyolarının, değişen dinleyici profillerini yakalayabilmek adına teknolojik dönüşümleri (mobil uygulama, sosyal medya kullanımı) başarıyla gerçekleştirebildiği dikkati çekmektedir. Deneyim zenginliğini kullanan, insan kaynaklarını yenilenen süreçlere adapte eden TRT, dönemsel koşullara göre bazı radyoları kapatıp yerine başka radyoları yayın hayatına sokabilmiştir. Kurum içinde alınan kararlar sonucunda kontrollü şekilde yaşanan bu doğum ve ölümler TRT'ye gücünden bir şey kaybettirmemiştir. Çünkü ülke tarihinde birçok olaya tanıklık eden, televizyon öncesindeki dönemde radyonun altın çağını yaşayan TRT, günümüzde halen en çok dinlenen radyoları tespit eden araştırma raporlarına göre (Nielsen, Riak vb.) üst sıralardaki yerini korumaktadır.

Örgütlerin araştırma geliştirme ve zamanlama stratejilerini dörtlü bir ayırım çerçevesinde ele alan Miles ve Snow, bu ayırmada ilk olarak öncü stratejiyi açıklamışlardır. İçinde yer aldığı sektörde yeni ürün ya da hizmetlerin ortaya çıkarılması konusunda öncü rol üstlenerek rakipleri geride bırakma anlayışı, öncü strateji olarak ifade edilmektedir (Tutar, 2013: 329). TRT gibi sektöründe öncü konumdaki örgütler, öncü stratejiyi benimsemektedir. Piyasaya ilk girmiş olmanın vermiş olduğu avantajı (first mover advantage) da arkasına alan bir yayıncı kuruluş olarak TRT, canlı yayın imkânlarına ilave olarak, "kurumsal bellek" olarak da ifade edilebilecek olan geçmiş dönem programları, kapsamlı arşivleri sayesinde piyasadaki öncü/lokomotif/sürükleyici rolünü sürdürülebilir kılmayı amaçlamaktadır. Köklü yayın anlayışı sayesinde, iktisadi anlamda olumlu dışsallık ve kazanımlar sağlayan TRT, sahip bulunduğu yayın ağı genişliği sayesinde ülke genelindeki tüm dinleyicilere hatta ulus ötesi dinleyicilere de ulaşabilmektedir. Bütün bu nitelikler ise gençlik sendromu gibi bir endişe yaşamama avantajını sağlamakta, olası yaşlılık sendromuna karşı da önlem alabilmeyi, görece genç ve kurumsallaşamayan rad-

yo kanallarına göre çok daha kolaylaştırmaktadır. Söz konusu avantajlara rağmen, dinleyici kitlesinin görüş ve önerilerine açık ve piyasa gelişmeleri karşısında da uyanık olunması gerekliliği, tüm sektörel paydaşları olduğu kadar, sektörün öncü örgütlerini de yakından ilgilendirmektedir.

Ülkemizdeki radyo yayıncılığı, özellikle 1990'lı yıllarda hızlı dönüşümlere sahne olmuştur. Bu yıllarda ortaya çıkmaya başlayan özel radyolar, ilk zamanlarda hızla çoğalma eğilimi göstermelerine karşılık, bu kanalların bazıları kısa dönem sonra piyasadan çekilmek durumunda kalmıştır. 1994 sonrası yasallaşan özel radyoların en eskisi 25 yaşındadır. Birçok özel radyo 20 yıldan daha az bir süredir sektörde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla, bu kurumların yenilik ya da yaşlılık sendromlarından ziyade, ergenlik dönemi içinde buldukları ve söz konusu dönemin kendine has sorunları ile karşı karşıya olduklarını öne sürebilmek mümkün görülmektedir. Kurumsal varlıklarını daha sağlıklı bir işleyişe kavuşturma çabaları, pazar paylarındaki iniş çıkışlarla baş etme gayreti, teknik koşullar ve sermaye yapılarını güçlendirme zorunlulukları arasında sektörde kendilerine yer bulmaya çalışan özel radyoların bazıları mülkiyet değişikliği nedeniyle yapısal dönüşümler de yaşamaktadır. Dolayısıyla özel radyolar, küllerinden yeniden doğan anka kuşu gibi farklı sermayedarların elinde yenilenmekte bu anlamda yenilik sıkıntılarıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Buna ilave olarak, platformlar üzerinden radyo yayıncılığına başlanması, özel radyolar için yeni bir gelişme olarak gündeme gelmiştir. Söz konusu yeni oluşumların (platformların) içinde birleşerek güçlenen ve yeniden doğan birçok radyo, özellikle genç neslin radyo yayınlarına olan ilgisini artırmıştır. Bu güncel gelişmeyi ise, Türkiye'deki radyo yayıncılığının yaşam döngüsüne olumlu katkılar sunan bir parametre olarak kabul etmek mümkündür.

5.2. Radyo Yayıncılığını Etkileyen Çevresel Değişimlerin Değerlendirilmesi

Her sektörde olduğu gibi, radyo yayıncılığı sektöründe de örgütleri etkileyen çevresel unsurlar söz konusudur. Türkiye'deki radyolar da çevresel bu unsurlardan ve değişimlerden kaçınılmaz bir biçimde etkilenmektedir. Ülkemizdeki radyo yayıncılığı alanına bakıldığında, örgütleri ilgilendiren çevresel unsurlar arasında öncelikle dijital platformlar ve mobil teknolojilere ayak uydurma gerekliliğiyle karşılaşmaktadır. Mekâna bağımlılığı ortadan kaldıran yeni teknolojiler, radyo yayıncılığını dijital bir boyuta yönlendirmiştir. Yakın bir gelecekte, dijital radyo yayıncılığına geçileceği yönünde güncel bir tartışma süregelmektedir. Ayrıca İstanbul Çamlıca'da hayata geçirilmesi planlanan Radyo-TV verici kulesiyle birlikte frekans kirliliğinin azaltılması, görece küçük ölçekli radyoların kapanarak piyasadan çekilmesi ve güçlü olanların seçimini sağlayacak bir değişiklik olarak

öngörülmektedir. Dış çevreye dönük bu gelişmeler Türkiye'deki radyo yayıncılığı sektörü için hem devlet, hem de özel radyolar açısından büyüklük, kapsam ve etki bakımından örgütsel ekoloji kuramındaki "büyük ölçekli değişim" kavramını bire-bir çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda sektörün güçlü aktörlerinden TRT, gerek yasal değişikliklere uyum ve teknik olanaklara (devlet altyapı desteği, verici istasyonlarının ülke geneline yayılımı, yayın frekansı önceliği vb.) sahip olma potansiyeli, gerekse finansal gelirleri (bandrol gelirleri, TRT katkı payları, reklam gelirleri), bakımından güçlü yönere sahip bulunduğu için geniş kapsamlı değişimlere karşı daha dayanıklı örgütsel bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle doğal seçim sürecinde pazardan çekilmeden yoluna devam edebilme şansı mevcuttur. Ancak özel radyolar açısından bu o kadar kolay görülmemektedir. Sermayesi yeterli olmayan, teknik alt yapı bakımından eksiklikleri bulunan ve yenilik sıkıntılarıyla mücadele eden birçok özel radyonun, bu süreçte pazardan çekilme sorunu ile karşı karşıya kalma olasılığı söz konusudur.

Radyo yayıncılığı alanında küçük ölçekli değişimler, genellikle aylık dinlenme oranlarına göre kurumların içerik ve işleyişlerinde gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Radyoların işleyiş ve idari yapıları birbirine benzerlik gösterse de zamanla yeni eklenen yönetsel kademeler (konuk koordinatörü, sosyal medya direktörü, event organizatörü vb.), birleşen görev tanımları (müzik direktörünün aynı zamanda genel yayın yönetmenliği yürütmesi gibi) ya da el değiştirmeler nedeniyle farklılaşan insan kadroları açısından radyo kuruluşları küçük ölçekli değişimler yaşamaktadır. TRT açısından bakıldığında ise, yenilenen yönetimlerle birlikte, çalışma ekiplerindeki değişimler, benzer şekilde, küçük ölçekli değişimleri beraberinde getirebilmektedir. Ayrıca, TRT'de mevcut insan kaynağına ilave olarak, dış yapımlar (outsourcing) ve dışarıdan kişilerle de zaman zaman çalışılmaktadır. Bu durum ise iş süreçlerinin takibi açısından küçük ölçekli değişimler yaşanma olasılığını gündeme getirmektedir. Özel radyolar ise, özellikle dinlenme oranı ve reklam pastasındaki paylarını kaybetme baskısıyla içerik, kadro ve işleyiş düzenlemeleri yaparak, küçük ölçekli değişimler yaşayabilmektedir.

Örgütsel ekoloji kuramında, çevresel değişimlere uyum sağlama konusunda örgütlerin yaşadığı zorluklar "yapısal durağanlık" kavramıyla açıklanmaktadır. Yapısal durağanlık, örgütlerin ana yapısal özelliklerinin değişmesinin güç olmasını ifade etmektedir. Hannan ve Freeman (1984), konunun özünde, örgütün çekirdek (esas) niteliklerinin değişmediği buna karşılık, örgütün daha az önemdeki ikincil niteliklerinin değişebileceği dayanağıyla konuyu izah etmiştir. Ana yapısal özellikler ve ikincil yapısal özelliklerin değişmesi durumunda örgütün buna uyum konusunda yaşadığı zorlanma yapısal durağanlığın varlığını işaret etmektedir. Esneklik

söz konusu olduğunda ve örgüt içi direnç göreceli olarak az olduğunda değişimler daha kolay olmakta ve daha az risk içermektedir. Yapısal durağanlık nedeniyle büyük ölçekli çevresel değişimler, örgütler için yıkıcı etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Radyo yayıncılığını etkileyebilecek büyük ya da küçük bütün dış çevre değişimleri, özellikle radyo kanallarının değişime uyum yetenekleri aracılığıyla düzenlenmektedir. Devlet radyosu olan TRT'nin büyüklüğü ve geçmişi yapısal durağanlığa yol açabilecek nedenler olarak görülse de işleyişe bakıldığında çevresel değişimlere adapte olma yeteneğinin fazla oluşu, kurumun sektördeki gücünü sürdürülebilir kılmasında etkili görülmektedir. Özel radyolara gelindiğinde ise, yapısal durağanlığı oluşturabilecek en belirgin etmen, sermaye ve teknik yeterliliklerin güçlü olmaması olarak gündeme gelmektedir. Reklam pastasında en düşük paya sahip olan radyolar, kurum yöneticileri ve patronların gözünde yatırım anlamında televizyon, gazete ve internet gibi mecralardan sonra gelmektedir. Dolayısıyla bir değişikliğe gidilmesi gerektiğinde, maliyet-fayda döngüsünden çıkamayan birçok özel radyonun yapısal durağanlıkla yüzleşmesi söz konusu olabilmektedir.

5.3. Radyo Yayıncılığı Hedef Kitesindeki Kesim Genişliklerinin Değerlendirilmesi

Radyo yayıncılığı anlamında “kesim genişliği” kavramını, hitap edilen ya da hedef kitle olarak belirlenen toplum katmanlarının/kesimlerinin dar veya geniş olmasının ölçüsü olarak ifade edebilmek mümkündür. Büyük ölçekli ya da geniş kapsamlı çevresel değişimlere, kesim genişliği yeterince geniş olmayan örgütlerin karşı gelememesi, örgütsel bir gerçeklik olarak vurgulanmaktadır. TRT, genel yayın ilkesi olarak toplumun tüm kesimlerini kapsamayı/kucaklamayı hedeflediği için örgüt kuramları ve işletmecilik literatürü anlamında çeşitlendirme stratejisini güttüğü için ve ürün yelpazesi olarak (radyo kanallarının dinleyici kitlelerine uygun olarak çeşitlendirilmesi bakımından) zenginliğe sahiptir. Ülkemizdeki özel radyolara bakıldığında belirli müzik türlerinde (Türkçe müzik, yabancı müzik, hit müzik, nostaljik müzik, rock müzik, caz müzik vb.) yayın yapan ya da belirli temalarda (haber, spor, din, trafik vb.) yayın yürüten kurumlarla karşılaşılabilir. Kesim genişliği, özellikle tematik kanallarda daha dar olsa da kemikleşen bir hedef kitleye hitap etme şansı mevcuttur. Türkiye’de dinlenme rakamlarına bakıldığında pazar kesim genişliği en çok olan kurumlardan biri TRT iken özel radyolar da en çok tercih edilen kanallar Türkçe, Arabesk ve Fantezi müzik ağırlıklı yayın yürüten kurumlardan çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ülkemizdeki radyo dinleyicilerinin acı ve hüzünden beslenen müzik türlerine olan ilgisi dikkati çekmektedir. Örgütsel ekoloji terminolojisi açısından ise fantezi ve arabesk müziğinin, genel radyo dinleyicileri arasında “kesim genişliği” bakımından en geniş yelpazeyi kapladığı anlaşılmaktadır. Gasset (2017: 20) sanatın bütün dallarındaki

bu genel yönelimi, eski rejimlerin eskimiş kalıplarında kasılıp kalmış “dar kesim” olarak nitelendirilen seçkin azınlığın karşıtı olarak ortaya çıkan romantizm anlayışına bağlamaktadır. Gasset’e (2017: 21) göre romantizm, eski klasik sanatı zaten hiçbir zaman bağrından kopmuş bir şey olarak görmemiş “halk”ın gönlünü çok çabuk kazanmıştır.

Seçkin bariyerle çatayı yüksek tutan anlayış, Geiger (2015: 51-52) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: “Beethoven’in senfonileri, Michelangelo’nun freskleri gibi yüksek sanat eserlerinden yola çıkıldığı için genellikle sanat etkisinin ölçülmesinde bu eserler bir ölçüt olarak görülmektedir. Bu ölçüte sığmayan her şey çekilmez bulunmaktadır. Başka türden sanat yapıtlarının etkilerine tepeden bakılmaktadır”. Estetik anlayışların tepeden bakan bu anlayışı ise karşıt görüşleri beraberinde getirmektedir. Bu durum ise, tıpkı sanat alanında olduğu gibi, radyo yayıncılığı alanında da söz konusu türden katı bakış açılarının yerine, daha makul anlayışların geliştirilmesi gereğini gündeme getirmektedir. Zira günümüzde farklı hedef kitlelere sahip birçok radyoyu aynı çatı altında toplayan radyo platformlarının bu kadar takip edilmesi, benimsenmesi ve sevilmesinin nedenlerine dinleyicinin alternatif arayışı, olası iyiye değil değişik olana ilgi duyması ekseninde bakılabilir.

6. Tartışma ve Sonuç

Pascal’a (2017: 11) göre, dile getirilen her bir açıklama, söz konusu açıklamayı aydınlatmaya hizmet edecek öncüllere ihtiyaç duymaktadır. Sartre (2017: 45-46), bu gereksinimi, “varsayılan önsel birtakım hususların varlığına duyulan güçlü bir ihtiyaç” olarak ifade etmektedir. Zira ancak ve ancak böylesi doğru ilkelerden yola çıkılarak doğru çıkarımlara ulaşılabilmektedir (Schelling, 2017: 32). Dolayısıyla, Tümdengelimli yaklaşımda aksiyomların seçimi bağlamında araştırmacı, ilk serbestiye sahip olmakla birlikte, müteakip tüm aşamalarda mantık kurallarına dayanan bir belirleme kapsamında yer almaktadır. Serbesti ya da özgür seçim görünen bu ön kabuller, doğru kanıt ve çıkarımlara ulaşılabilmesi için gösterilmesi gereken zorlu bir zihinsel süreci/emeği beraberinde getirmektedir (Badiou, 2011: 47).

Doğruluğu herhangi bir kanıt gerektirmeyecek kadar açık ve seçik öncüllerden (aksiyomlardan) oluşan tümdengelim yaklaşımındaki genel kavramlar zekice mantıksal doğrular olarak ifade edilmiştir (Verma, 2018: 12). Matematiksel birer mutlaklık gibi algılanabilecek olan bu türden önermeleri (aksiyomları), ilk bakışta sosyal bilimler alanındaki bu makale ile bağdaştırmak, zor görülebilir. Ancak mutlaklık göz ardı edilmeksizin; varsayım-önerme-araştırma soruları üçlemesiyle bilimsel arka plana dayandırılarak yapılan değerlendirmeler, Öklid’in temel mantığı

ile benzer bir öзде işletilmiştir (Keskin, 2019: 261). Makalenin araştırma soruları, örgütsel ekoloji kuramının temellerine ve analizine dayalı açıklamalar doğrultusunda yapılan değerlendirmeler üzerinden aşağıdaki anlatımlarda kısa bir tekrar niteliğinde değerlendirilmektedir.

Araştırma Sorusu 1: Türkiye'deki radyo yayıncılığı alanında faaliyet gösteren kurumları kamu-özel ayrımında, örgütsel ekoloji kuramının temel kavramları olan yaşam döngüsü, dış çevre faktörleri ve hitap edilen hedef kitle ekseninde izah edebilmek mümkün müdür?

Örgütsel ekoloji kuramının söylemleri aslında yüzyıllar öncesinden bilinen bir olguyu, örgüt kuramları literatürüne taşımıştır. Düşünsel temelleri insanın varlığına dek geri götürülebilecek olan bu kuram; örgütleri yaşam döngüleri, çevresel şartlara uyum yeterliliği, var olma mücadelesi gibi boyutlarla anlamaya çalışmaktadır. Ülkemizde radyo yayıncılığı sektöründe faaliyet gösteren kurumlara kamu-özel ayrımında ve örgütsel ekoloji kuramı perspektifinden bakmak yaşanan durumların tespiti ve sınıflandırılması düzeyinde mümkün olabilmektedir. Gerek radyoların doğum, ölüm durumları gerekse içinde bulunduğu yaş dönemine ait sıkıntılar Türkiye'deki radyo kuruluşları açısından bu makalede karşılaştırmalı olarak ifade edilmiştir. Hedef kitle, pazar özellikleri açısından sektörel değerlendirmeler yapılmış, örgütlere dair değerli görülen tespitler paylaşılmıştır.

Doğal seçim, uyum ve ayıklanma kavramları üzerinden örgütleri anlamaya çalışan örgütsel ekoloji kuramı, rekabete dayalı hayatta kalma mücadelesini kendi bakış açısıyla yorumlamaktadır. Kurumları zorlayan şartlara tıpkı diğer sektörler gibi maruz kalan rekabete açık radyo yayıncılığı sektörü de söz konusu mücadelenin kaynaklık ettiği sorunlarla yüzleşmek durumundadır. Örgütlerle ilgili demografik süreçlere, çevresel değişiklik türlerine, yapısal durağanlık şartlarına ve hitap edilen kesim genişliğine analiz başlığı altında karşılaştırmalı olarak değinildiği ve ülkemizdeki radyo yayıncılığı sektörünün içinde bulunduğu duruma dair tespitler bu bölümde detaylı biçimde aktarıldığı için sonuç kısmındaki anlatımlar daha kısa tutulmuştur.

Araştırma Sorusu 2: Gelecek öngörüsü bakımından Türkiye'deki radyo yayıncılığı sektöründeki örgütlerin olası durumlarını örgütsel ekoloji kuramı bağlamında açıklayabilmek mümkün müdür?

Bu soruya yanıt vermeden önce ülkemizdeki radyoları gelecekte nelerin beklediği düşüncesi üzerine odaklanmakta fayda bulunmaktadır. Gerek TRT radyoları, gerekse özel radyolar açısından reklam pastasındaki payların son yıllarda genişliyor olması ve gelecekte bu artışın devam etme potansiyeli, radyoların dinlenme

gücünü koruyacağını ifade etmektedir. Sektörün güçlenmesi demek, kanal sirkülasyonunun gelecekte de devam edeceğine işaret olarak değerlendirilebilir. Yeni radyoların bu dönemde kurulması kadar, platform gruplarına yenilerinin eklenmesi ya da teknoloji üzerinden yeni radyo yayıncılık teknolojilerinin getirilmesi olası görülmektedir. Tüm bu öngörüler sektörde yeni örgütsel doğumların habercisi olarak yorumlanabilir. Dinleyici, radyosundan vazgeçmediği sürece, radyolar için her zaman umut söz konusu olabilecektir.

TRT, halihazırdaki üstünlüklerini sürdürülebilir kılmaya devam etmesinin yanı sıra, teknolojik yeniliklerin takibi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve gelecek projeksiyonları bağlamında etkin politikaların yürütülmesi durumunda radyo yayıncılığı sektörünün Türkiye'deki güçlü aktörlerinde olması beklenmektedir. Bu bağlamda kurumun Türkiye'deki radyo yayıncılığına orta ve uzun vadede yön verecek yetkinlikte olmayı sürdürmesi olası görülmektedir.

Özel radyolar göz önünde bulundurulduğunda ise; son yıllarda radyo yayıncılığı pazarında gözlemlenen büyüme trendi özel radyoları da destekleyici bir nitelik taşımaktadır. Yenilenen teknolojilere (internet, yeni medya, yazılım, mobil uygulamalar vb.) uyum konusunda özel radyoların gösterdiği başarı pazardaki fırsatlardan bu kurumlarında fayda sağlayabileceğinin göstergesidir. Özel radyolar için en büyük tehditlerden biri mülkiyet konusundaki el değiştirmelerdir. Sektörel anlamdaki bilinirliği ön planda olan özel radyoların dahi el değiştirebildiği dikkate alındığında, benzer türden gelişmelerin gelecekte de ortaya çıkması olası görülmektedir. Dünya ile birlikte dijital yayına geçme çabasında olan ülkemiz gerek maliyet, gerekse alt yapı yeterlilikleri açısından süreci geriden takip etse de ileride bu alanda yapılacak düzenlemelerin birçok radyoyu etkilemesi olasıdır. Hangi yaş grubunda olursa olsun tüm radyoların bu süreçten kendilerine göre etki alması beklenmektedir. Ayrıca frekans temizliğini amaçlayan yeni yasal düzenlemelerin kamuoyu ile paylaşıldığı gibi gerçekleşmesi durumunda özel sektörde faaliyet gösteren küçük ölçekli radyoların da doğal seçim ile ayıklanma ihtimali söz konusudur. Tüm bunlar gerek özel radyo yayıncılığı için, gerekse kamu radyoları açısından hareketli günlerin bizleri beklediğinin habercisi olarak nitelendirilebilir.

Orta ve uzun vadede varlığını sürdüreceği öngörülen radyo yayıncılığı, özellikle son yıllarda yeni bir ivme yakalamış bulunmaktadır. Olumluya dönen bu ivme, hem kamu, hem de özel radyo kanalları için çeşitli fırsat ve tehditleri beraberinde getirmektedir. Sermaye yapısı, sahiplik durumu ve diğer faktörlerden daha da öncelikli olarak radyo yayıncılığı, teknolojik gelişmelerin belirleyici olacağı bir döneme doğru yol almaktadır.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2012). *Kültür Endüstrisi – Kültür Yönetimi*, Çev. Nihat Ünler, Mustafa Tüzel ve Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aziz, A., (2012). *Radyo Yayıncılığı*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Badiou, A. (2011). *Felsefe ile Politika Arasındaki Gizemli İlişki*, Çev. Murat Erşen, İstanbul: MonoKL Yayınları.
- Benjamin, W. (2015). *Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı*, Çev. Gökhan Sarı, İstanbul: Zeplin Kitap Yayınları.
- Bolat, T., Seymen, O.A., Bolat, O.İ. & Erdem, B. (2008). *Yönetim ve örgüt*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Candemir A. (1999), *Özel Yayın Döneminde Yerel Yönetimler ve Radyo Yayıncılığı*, Marmara İletişim, 129-137.
- Cankaya, Ö. (1997), *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, Beta Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Çeviri editörleri Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Fromm, E. (2018). *İtaatsizlik Üzerine*, Çev. Nurdan Soysal, İstanbul: Say Yayınları.
- Gasset, J. O. Y. (2017). *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*, Çev. Neyyire Gül Işık, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Geiger, M. (2015). *Estetik Anlayış*, Çev. Tomris Mengüşoğlu, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hannan, M.T. & Freeman J. (1984). *Structural Inertia and Organizational Change*. *American Sociological Review*, c.82, sayı 5, s.929-964.
- Keskin, U. (2019). "Schopenhauer'ın Rekreatif Aktivitelere Bakış Açısı Bağlamında Spor Yayınları", TRT Akademi, Cilt: 4, Sayı: 8, ss. 246-263.
- Kocabaşoğlu, U. (1980). *Şirket telsizinden devlet radyosuna*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F.Y.
- Koçel, T. (2015). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Lafargue, P. (2018). *Sermaye Dini*. Çev. Alev Er, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewin, A.Y. & Volberda, H.W. (2003). *The future of organization studies: Beyond the selection – adaptation debate*. İçinde H. Tsoukos & C. Knudsen, (Eds.). *The Oxford handbook of organization theory: Meta- theoretical perspectives* (pp.568-595). Oxford University Press, Oxford.
- Michael, S.C., Kim, S.M., (2005). *The organizational ecology of retailing: a historical perspective*. *Journal of Retailing*, 81, (2) 113-123. ss.
- Mill, J. S. (2019). *Düşünce ve Tartışma Özgürlüğü Üzerine*, Çev. Cem Aktaş, İstanbul: Can Yayınları.
- Müftüoğlu G. (1996). *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) Kuruluşu ve Kurumlaşma Süreci*, *Yeni Türkiye*, sy. 11, Eylül–Ekim, s. 359.
- Pascal, B. (2017). *Risaleleler*, Çev. Murat Erşen, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Rifat, S. (2012). *Herakleitos Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sartre, J-P. (2017). *Varoluşçuluk*, Çev. Asım Bezirci, İstanbul: Say Yayınları.
- Saruhan, Ş. C. & Yıldız M. L. (2013). *Çağdaş Yönetim Bilimi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Schelling, F.W.J. von. (2017). *İnsan Özgürlüğünün Özü Üzerine*, Çev. Mehmet Barış Albayrak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Schopenhauer, A. (2008). *Üniversiteler ve Felsefe*, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul: Say Yayınları.
- Önder, Ç. (2013). "Örgütsel Ekoloji Kuramı", Ed. Taşcı, Deniz ve Erkan Erdemir, *Örgüt Kuramı* içinde ss. 84-103, Ankara: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özen, Ş. & Kalemci, A. (2009), "Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nin Doğuşu, Kurumsallaşması ve Alana Etkileri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1), ss. 79-112.
- Öztaş, N. (2014). *Örgüt*, Ankara: Otorite Yayınları.
- Taşcı, D., Kirel, Ç., & Kıyık Kıcı, G. (2016). *Medya Endüstrisinde Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının, Örgütsel Bağlılık Konusu Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3): 129-152.
- Topçu, N. (2017). *Bergson*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tutar, H. (2013). *Konu Anlatımlı İşletme & Yönetim Terimleri Ansiklopedik Sözlük*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Verma, S. (2018). *Bilimsel İlkelerin Küçük Kitabı*. Çev. Fatma Esin Soğancılar, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Yeloğlu, H. O. (2012). "Örgütsel Ekoloji", Ed. H. Cenk Sözen ve H. Nejat Basım, *Örgüt Kuramları* içinde ss. 189-219, İstanbul: Beta Yayınları.

İffet Bertel Tali, TRT Arşivi